

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 4, 2020 | 30.04.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.4.84](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.84)

УДК 331.5

Л. Д. Водянка,

*к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID ID: 0000-0001-8153-2532*

С. І. Тодорук,

*к. е. н. кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID ID: 0000-0003-4399-5952*

І. Г. Шелюжак,

*дослідниця кафедри економіки підприємства та управління персоналом, Чернівецький
національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID ID: 0000-0002-5435-6809*

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

L. Vodianka

*PhD in Economics, associate professor,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

S. Todoruk

*PhD in Economics, assistant,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

I. Shelyuzhak

researcher Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

RESEARCH ON THE CURRENT STATE OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

В статті досліджено сучасний стан ринку праці в період глобалізації світової економіки. Баланс між попитом і пропозицією праці в Україні постійно змінюється внаслідок багатьох факторів, а саме: низькі заробітні плати, міграція населення, невідповідні умови праці, неврегульована ситуація на сході України, низький розвиток малого та середнього бізнесу, значна частка тіньового сектору, недостатня кількість робочих місць для кваліфікованих працівників, перенасичення окремих регіонів дешевою робочою силою, тощо. А також на основі отриманих статистичних даних виявлено в яких областях розмір заробітної плати найбільший, а де – не відповідає сучасним стандартам життя. Та незважаючи на це прослідковується позитивна динаміка щодо кількості зареєстрованих безробітних, починаючи з 2015 року їхня кількість швидко зменшується. Окрім того, охарактеризовано рівень заробітної плати за видами економічної діяльності та виявлено, що у фінансовій та страховій сферах оплата праці є найвищою, а у медицині та сфері надання соціальної допомоги найнижчою, що, на нашу думку, є незаслужено.

З огляду на вищесказане, слід акцентувати увагу на тому, що дану проблематику детально окреслено та поглиблено вивчено спираючись на статистичні дані державних органів.

The current state of the labor market in the period of globalization of the world economy is investigated. The balance between labor supply and demand in Ukraine is constantly changing due to many factors, such as: low wages, population migration, inadequate working conditions, unsettled situation in eastern Ukraine, low development of small and medium-sized businesses, a large share of the shadow sector, insufficient number of jobs for skilled workers, oversaturation of individual regions with cheap labor, etc. It is found out in what areas the salary is the largest, and where - it does not meet the modern standards of living, on the basis of the obtained statistics. Nevertheless, there is a positive trend in the number of registered unemployed, since 2015 their number has been rapidly decreasing. In addition, the level of wages by type of economic activity has been characterized and it has been found that in the financial and insurance spheres wages are the highest, and in medicine and social assistance, the lowest, which, in our opinion, is undeserved. In recent years, the labor market in Ukraine has been deformed under the influence of many factors, namely: 1) the unsettled situation in eastern Ukraine as a result of which large numbers of refugees overwhelm certain regions with labor supply, which in turn leads to oversaturation of the labor market and an increase in the share of cheap labor; 2) migration of the population caused by unfavorable ones the socio-economic situation of Ukraine, primarily due to inadequate working conditions at enterprises, low salaries, pensions, etc. ; 3) there is no sufficient number of workers in the working professions, which are gaining popularity today due to insufficient demand for them; 4) the rapid rate of decline of the Ukrainian population and the increase in the share of the elderly, which in turn leads to a slowdown in the economic development of the country; 5) the presence of a shadow economy through which the state loses part of its gross domestic product annually; 6) massive reduction of small and medium-sized enterprises, which are the foundation of the economic structure of the state due to lack of competitiveness with other foreign firms in their products (services), high taxes, insufficient promotion of entrepreneurship by the state, etc. ; 7) low level of investment activity, which is directly related to the complex legislative and regulatory framework governing the conditions of foreign investment. In view of the above, it should be emphasized that these issues are detailed and thoroughly studied based on the statistics of public authorities.

Ключові слова: заробітна плата; ринок праці; безробіття; зайнятість; тіньова економіка.

Keywords: wage; labour market; unemployment; employment; shadow economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У період трансформаційних зрушень в економічній структурі багатьох країн світу відбувається швидкий розвиток ринку праці. Цей процес спричинений багатьма факторами, які безпосередньо чи опосередковано впливають на ринок робочої сили, а саме: діджиталізація економіки, розвиток та удосконалення штучного інтелекту, модернізація технологічного обладнання, інноваційний розвиток підприємств тощо. З кожним роком баланс між попитом і пропозицією праці значно змінюється і створює негативні наслідки для нашої країни. Міграційні процеси розвиваються швидкими темпами, рівень безробіття зменшується, проте повільними темпами, сектор тіньової економіки розквітає, а рівень заробітної плати не відповідає сучасним стандартам життя суспільства. Деформація ринкового механізму призводить до тих небажаних змін, які необхідно корегувати в залежності від ситуації, що виникла на ринку праці. Тому державне регулювання ринкових відносин є невід'ємним чинником економічного зростання країни.

В останні роки уряд України намагається за допомогою реформ стабілізувати політичне, економічне, соціальне становище країни, але на сьогодні є ще багато початих і незавершених проєктів, які потрібно відповідно до законодавства не тільки коригувати та вдосконалювати, але й вводити в дію з метою покращення як мікро- так і макроекономічних показників. У Європейському Союзі ситуація на ринку праці в більшості країнах є відносно стабільною та стійкою і не виходить за рамки допустимих норм, адже уряди всіх держав розробляють низку стратегічно необхідних реформ, які докорінно змінюють або ж доповнюють економічну систему суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринок праці постійно піддається змінам, а тому потребує більш детального вивчення. На сьогодні багато науковців у економічній галузі намагаються якомога глибше дослідити основні складові ринку праці, вияснити ключові фактори внаслідок яких відбувається дисбаланс між попитом і пропозицією праці. Серед вітчизняних економістів слід виділити Л. Д. Водянку [1],

Є. М. Ємельяненко [2], В. В. Пігуль [3], О. В. Полуякову [4]. Все більше як вітчизняних так і закордонних науковців намагаються визначити основні причини деформації на ринку праці попиту та пропозиції, дослідити глибше статистичні дані, що пов'язані з безробіттям та зайнятістю населення та запропонувати шляхи, щодо їх запобігання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження стану ринку праці на сучасному етапі розвитку суспільства, а також вивчення основних показників, які впливають на кон'юнктуру ринку та деформують його систему, а саме: рівень безробіття та зайнятості, розмір заробітної плати, частка тіньового сектору економіки тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах прогресивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій ринок праці деформується щодня, вносячи нові корективи та доповнення у соціальну, політичну, економічну сфери суспільства. В Україні слід виділити головні фактори, які змінюють кон'юнктуру ринку, а саме: неврегульована ситуація на сході, низький рівень заробітної плати, міграція населення, велика частка тіньового сектору, не належні мови праці на підприємствах, нестача працівників робітничих професій. За даними Державної служби статистики України прослідковується динаміка щодо зменшення кількості зареєстрованих безробітних протягом 2010-2019 рр. Це свідчить про злагоджену та продуктивну працю уряду країни у сфері зайнятості населення з метою створення нових робочих місць та надання відповідної професійної підготовки тим, хто її потребує, а також спрощення процедури працевлаштування та зменшення частки нелегальних робітників.

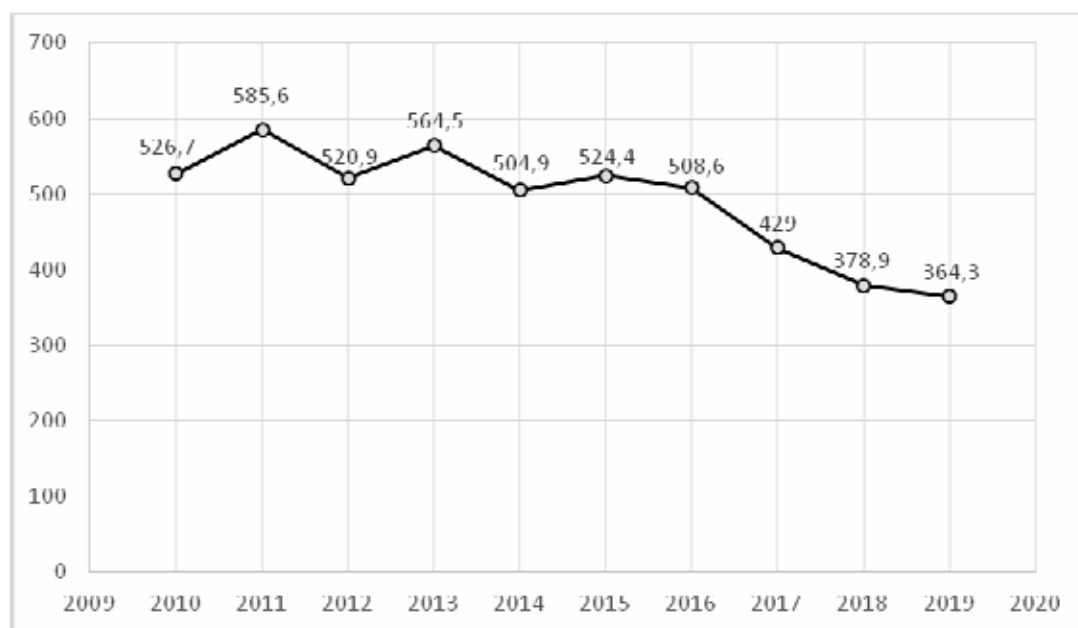

Рис. 1. Кількість зареєстрованих безробітних станом на 1 січня за 2010-2019 рр., тис. осіб [5]

Згідно з рис. 1 можна зробити висновок про те, що починаючи з 2015 року кількість безробітних невинно зменшується і станом на 1 січня 2019 року їхня частка становила 364300 осіб, а на травень цього ж року – 300900 осіб. Це зумовлено тим, що Державна служба зайнятості населення на сьогодні розробила ряд актуальних проєктів, основна мета яких – надання послуг з профорієнтації та розвитку кар'єри на дистанційному рівні, який допоможе людям швидко реалізовувати свої знання та навички на практиці через проходження спеціально розроблених тестів, що визначають, яка професія найбільше підходить респонденту. Окрім того, дана установа розробляє спільно з стейкхолдерами програми, що, в свою чергу, допоможуть спростити та пришвидшити контакт між роботодавцем та працівником з питань працевлаштування.

У 2018 р. найбільша кількість безробітних за професійними групами припала на вищих державних службовців, керівників, менеджерів (47,7 тисяч осіб), працівників сфери торгівлі та послуг (49,5 тисяч осіб) і фахівців (32,2 тисяч осіб) [5]. Тому урядові нашої держави необхідно спрямовувати всі зусилля на якнайшвидше вирішення даної проблеми з метою надання відповідної кількості вакансій, яких на даний момент не вистачає для всіх висококваліфікованих кадрів, які змушені виїжджати за кордон в пошуках роботи.

Однією з головних компонентів ринку праці є заробітна плата, яка залежить від економічної стабільності держави, кваліфікаційного рівня працівника, розвитку та організованості профспілок, умов праці, результатів виробництва тощо. Крім того, оплата праці залежить і від сфери трудової діяльності робітника.

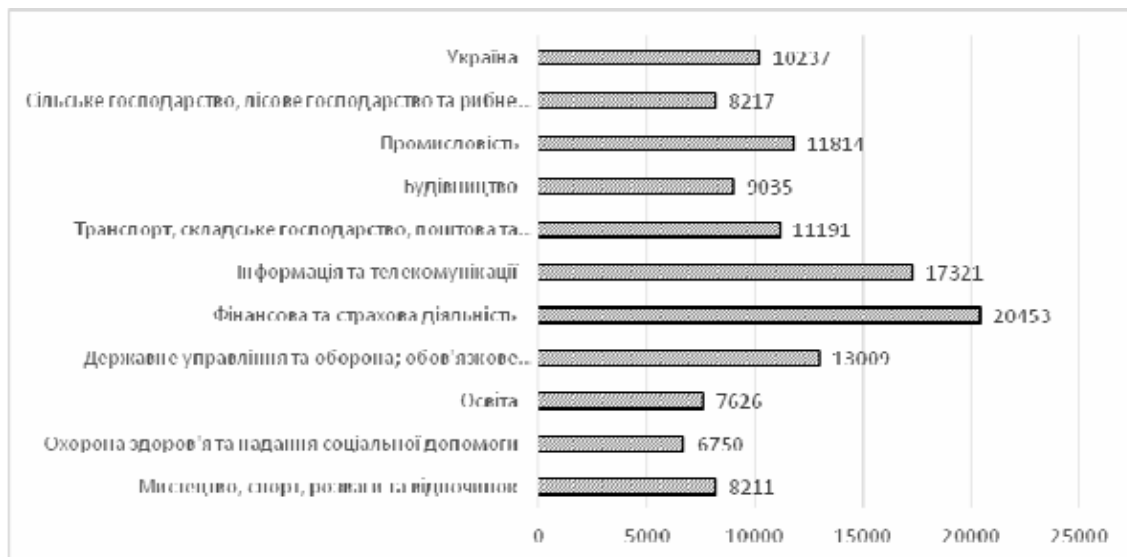

Рис. 2. Середня заробітна плата за видами економічної діяльності у березні 2019 року, грн. [6]

Згідно з даними рис. 2 можна стверджувати, що у березні 2019 року найвищий рівень середньої заробітної плати спостерігався у таких сферах як фінансова та страхова діяльність (20453 грн.), інформація та телекомунікації (17321 грн.), державне управління та оборона; обов'язкове соціальне страхування (13009 грн.) та промисловість (11814 грн.). А найнижчий рівень спостерігається у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (6750 грн.), у галузі освіти (7626 грн.), мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку (8211 грн.), сільському, лісовому, рибному господарствах (8217 грн.) [6]. Як бачимо у сфері медицини працівники отримують невідповідно низькі заробітні плати, хоча їхня робота є надзвичайно важливою та необхідною для суспільства.

Регіональна диференціація заробітної плати в останні роки значно поширюється на території нашої держави. Це спричинено багатьма факторами, серед яких слід виділити: нерегульовану ситуацію на сході України, наявність підприємств, географічне розташування, рівень розвитку інфраструктури, тощо.

Таблиця 1.
Порівняльний аналіз середньої заробітної плати за березень 2018-2019 рр., грн.

Область України	Березень 2018 р.	Березень 2019 р.	Темп приросту рівня оплати праці, %
Україна	8382	10237	22%
Вінницька	7013	8642	23%
Волинська	6814	8089	19%
Дніпропетровська	8387	10327	23%
Донецька	8927	11365	27%
Житомирська	6874	8080	18%
Закарпатська	7487	8898	19%
Запорізька	8336	10496	26%
Івано-Франківська	6956	8323	20%
Київська	8399	10386	24%
Кіровоградська	6654	7839	18%
Луганська	6727	7922	18%
Львівська	7452	8837	19%
Миколаївська	7799	10213	31%
Одеська	7449	8771	18%
Полтавська	7673	9480	24%
Рівненська	7321	9428	29%
Сумська	6723	7998	19%
Тернопільська	6394	7676	20%
Харківська	7195	8711	21%
Херсонська	6518	7742	19%
Хмельницька	6875	8609	25%
Черкаська	6957	8522	22%
Чернівецька	6424	7437	16%
Чернігівська	6448	7794	21%
м. Київ	13388	16207	21%

Примітка. Сформовано за даними Державної служби статистики України [5]

У Тернопільській області у березні 2018 р. спостерігався найнижчий рівень заробітної плати, який становив 6394 грн., а у березні 2019 р. останнє місце зайняла Чернівецька область – 7437 грн.. Найбільший розмір заробітної плати у березні 2018 року був зафіксований у м. Києві – 13388 грн., а також у Донецькій – 8927 грн., Київській – 8399 грн. та Дніпропетровській (8387 грн.) областях [5]. Як бачимо, у східній частині України оплата праці значно більша, ніж у західній, це пов'язано безпосередньо із наявністю корисних копалин, високими темпами збільшення частки міського населення, розвинутою інфраструктурою та великою кількістю підприємств. Але навіть в цих областях спостерігається нестача кваліфікованих кадрів, у Донецькій – внаслідок несприятливої ситуації, що склалась на сході України, кількістю внутрішньо переміщених осіб, закриття підприємств, скорочення персоналу, зменшення вакансій з боку роботодавців, у Київській та Дніпропетровській – через відсутність працівників найпростіших професій та фахівців у сфері бухгалтерського обліку, маркетингу, аудиту тощо. Неврегульована ситуація на сході України також призводить до того, що ринок перенасичується пропозицією праці в окремих регіонах, де відбувається приплив дешевої робочої сили, яка не може повністю реалізувати себе на вітчизняному ринку і змушена емігрувати в сусідні країни, де рівень економічного, соціального розвитку суспільства є більшим. За офіційними даними Євростату спостерігається дефіцит робочої сили в таких країнах як Німеччина, Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, куди і виїжджають українці в пошуках кращих умов для життя [7]. До прикладу, в Німеччині парламент у 2019 р. ухвалив закон, який полегшує іноземцям працевлаштування, а це означає, що українцям буде набагато легше легалізуватися, щоб отримати роботу з високою заробітною платою.

Окрім того, слід підкреслити те, що в усіх областях України темп приросту рівня оплати праці в середньому зріс на 22%, особливо у Рівненській (29%), Донецькій (27%) та Хмельницькій (25%) областях [5]. Це пов'язано безпосередньо з реформуванням системи оплати праці, що почалася в 2016 р. й триває до сьогодні, метою якої є зростання розміру заробітної плати та максимальне наближення її до європейських зарплат. В залежності від рівня заробітної плати формується певним чином і рівень зайнятості населення.

Таблиця 2.
Економічна активність населення України за статтю та місцем проживання у 2018 р.

	одиниці виміру	все населення	жінки	чоловіки	міське населення	Сільське населення
Економічно активне населення	тис. осіб					
у віці 15-70 років		613,7	281,9	331,8	292,8	320,9
працездатного віку		579	261,8	317,2	277,4	301,6
Рівень економічної активності	у % до населення відповідної вікової групи					
у віці 15-70 років		60,3	53,6	67,5	64,1	57,2
працездатного віку		66,9	59,8	74,1	71,7	63
Зайняте населення	тис. осіб					
у віці 15-70 років		565,8	262	303,8	265,7	300,1
працездатного віку		531,1	241,9	289,2	250,3	280,8
Рівень зайнятості	у % до населення відповідної вікової групи					
у віці 15-70 років		55,6	49,8	61,8	58,2	53,5
працездатного віку		61,3	55,3	67,5	64,7	58,6

Примітка. Сформовано за даними Державної служби статистики України [5]

Згідно з даними Державної служби статистики України у 2018 р. зайнятого населення у віці 15-70 років налічувалося 565800 осіб, серед них переважала кількість чоловіків -303800 осіб, так само як і серед населення працездатного віку, але в меншій кількості – 289200 чоловіків проти 241900 жінок. Слід також відзначити, що за місцем проживання у 2018 р. більша кількість зайнятого населення спостерігалася у сільській місцевості, а саме: 300100 осіб проти 265700 осіб у віці 15-70 років та 280800 осіб проти 250300 осіб у працездатному віці. За рівнем економічної активності у віці 15-70 років частка чоловіків становила 67,5%, а жінок – 53,6%. Як бачимо, рівень зайнятості населення у віці 15-70 років становив 55,6% у 2018 р., а в I кварталі 2019 р. у зріс на 1,5% і склав 57,1% [5]. Це свідчить про те, що при проведенні відповідних реформ спрямованих на збільшення розміру заробітної плати кількість зайнятих громадян у неформальному секторі економіки почала зменшуватись і переходити в офіційну економіку. Оскільки в тіньовому секторі робітники працювали у невідповідно важких умовах праці за трохи більшу винагороду, ніж в офіційній економіці, але водночас без

будь-яких соціальних гарантій, які забезпечує держава. Тому в 2018 р. частка неформально зайнятого населення скоротилася на 1,3% порівняно з 2017 р. (22,9%) і склала 21,6% [5].

Висновки. За останні роки ринок праці в Україні деформувався під впливом багатьох факторів, а саме:

- нерегульована ситуація на сході України в результаті якої велика кількість біженців переповнює окремі регіони пропозицією праці, що в свою чергу, призводить до перенасичення ринку праці та збільшення частки дешевої робочої сили;

- міграція населення, яка спричинена несприятливим соціально-економічним становищем України насамперед через невідповідні умови праці на підприємствах, низькі заробітні плати, пенсії тощо;

- відсутня достатня кількість працівників робітничих професій, які на сьогоднішній день набувають популярності через недостатню задоволеність попит на них;

- швидкі темпи скорочення населення України та збільшення частки людей похилого віку що, в свою чергу, призводить до сповільнення економічного розвитку країни;

- присутність тіньової економіки через яку держава втрачає частину валового внутрішнього продукту щороку;

- масове скорочення підприємств малого та середнього бізнесу, які є фундаментом економічної структури держави через відсутність у їхньої продукції (послуг) конкурентоспроможності з іншими зарубіжними фірмами, високі податки, недостатнє сприяння розвитку підприємництва з боку держави тощо;

- низький рівень інвестиційної діяльності, який пов'язаний безпосередньо із складною законодавчо-нормативною базою, що регулює умови іноземного інвестування.

Література.

1. Водянка Л. Д. Безробіття в Україні: актуальні проблеми і шляхи вирішення // Л. Д. Водянка, В. С. Підгірна, І. Г. Лаврук // Економіка та держава. – 2019. – № 5. – С. 68-71.

2. Ємельяненко Є. М. Інтегральна оцінка інклюзивного розвитку в Україні на національному та місцевому рівнях // Є. М. Ємельяненко // Економіка та держава. – 2019. – № 6. – С. 4-10.

3. Пігуль В. В. Стан сучасного ринку праці України // В. В. Пігуль // Стан сучасного ринку праці України / В. В. Пігуль // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2016. – № 13. – С. 174-179.

4. Полуяктова О. В. Проблеми безробіття в Україні // О.В. Полуяктова // Економіка і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 31-35.

5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrstat.gov.ua>

6. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.msp.gov.ua>.

7. Євростат [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

References.

1. Vodianka, L., Pidhirna, V. and Lavruk, I. (2019), “Unemployment in Ukraine: actual problems and solutions”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 68–71. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.5.68.

2. Yemelienenko, Petiukh V., and Dzenzeliuk K. (2019), “Integral assessment of inclusive development in Ukraine at national and local levels”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 4–10. DOI: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2019/3.pdf.

3. Pihul, V. (2016), “State of the modern labor market of Ukraine”, *Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”*, Vol.13, pp. 174-179. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_27.

4. Poluyaktova, O. (2016), “Problems of Unemployment in Ukraine”, *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 2, pp. 31—35.

5. The State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Ministry of Social Policy of Ukraine (2019), available at: <https://www.msp.gov.ua>.

7. The Eurostat (2018), available at: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2020 р.